

La colònia agrícola de Graugés

La colònia Agrícola i Industrial dels germans Rosal.

L'objectiu d'aquest article és, sobretot, parlar de la poc coneguda Colònia Agrícola de Graugés dels germans Rosal, i donar a conèixer allò que sabem de la seva història.

Cal tenir en compte que la història dels Rosal consta de dues èpoques ben diferenciades: 1- L'origen de la fàbrica de riu fins a l'any 1909 en què va morir Agustí Rosal i Sala, als 45 anys, i la mort del seu germà Antoni, el 1911. 2- Els germans Rosal havien heretat del seu pare i oncles la propietat indivisa, i així la llegaren als seus descendents.

El 6 d'octubre del 1916, per via de compromís d'adjudicació judicial, l'imperi Rosal es dividia en dos: Dolors Caterineu Ferran, vídua de l'Antoni i els seus fills, heretaven els negocis tèxtils; i Montserrat Nadal Calderó, descendent d'uns grans propietaris rurals de Vic, i els seus fills, els negocis agraris de Graugés. El nostre estudi se situa, per tant, a la primera època de l'imperi Rosal.

La ubicació de la fàbrica del Riu i el poder dels Rosal.

A mitjan segle XIX, cap el 1858, els germans Rosal van instal·lar una fàbrica tèxtil en un salt d'aigua del Llobregat, al terme municipal de Berga, vora el camí que anava d'aquesta vila a Manresa. En aquest mateix indret, tenien accés a l'aigua del riu els termes municipals d'Avià i d'Olvan, de manera que les edificacions annexes a la fàbrica es varen instal·lar en tres termes municipals. Si tenim en compte que els ingressos dels municipis provenien dels tributs industrials, quan era possible i, sobretot, dels impostos sobre consums, és fàcil deduir que

la base dels futurs conflictes i rivalitats amb l'Ajuntament de Berga, sobretot quan fou alcalde Ramon Pujol i Thomàs, serien els consums d'extraradi. D'ací ve que ja des del primer moment, els Rosal, a més d'industrials, fossin polítics pragmàtics, i ho foren cada vegada més a mesura que creixia el seu imperi econòmic. Més encara, Berga, cap del partit judicial i, per tant, del districte electoral, va esdevenir el seu feu, ja que pel seu nombre d'habitants era determinant en les eleccions de diputats a Corts.

Atès que la crisi econòmica endèmica que patia el Berguedà arribava la vella manufactura de la nostra muntanya, i que generava una persistent emigració cap als nuclis industrials de Sallent, de Manresa, i més avall, és fàcil entendre com el creixent poder econòmic dels Rosal els va permetre apoderar-se del poder polític, i de rebot defensar millor els seus interessos industrials. Ho va fer primer Ramon Rosal Cortina i després els seus fills Antoni i Agustí Rosal i Sala; no solament van convertir Berga, Avià i Olvan en la seva "colònia", sinó que, principalment a partir del 1881, van convertir tot el Districte en el seu feu polític (2). En aquest article només entrarem en els Rosal polítics quan ho considerem estrictament necessari.

La família dels Rosal: indústries i poder

Els Rosal eren una antiga família berguedana de fusters i ferrers, activitats que els van relacionar amb la indústria tèxtil. D'ací el renom de *Falcer* o *Falcers* -forjadors de falçs- amb què eren coneguts els membres de la família (3). L'imperi dels Rosal s'inicia amb els germans Antoni, Ramon i Agustí Rosal Cortina. El germà

Agustí Rosal i Sala (Mataró 1854-Barcelona 1909), ànima i cervell de la Colònia Agrícola de Graugés. (ARXIU ARB)

gran, Antoni, cap el 1820, es va traslladar a Mataró, -probablement a causa de la inestabilitat generada per les guerres i entreguerres, funestes per al Berguedà-, i va instal·lar-hi una fàbrica amb telers de mà. Uns anys més tard, s'hi traslladaren els altres germans, Ramon i Agustí.

Poc després, l'Antoni es va traslladar a Barcelona on van obrir despatx comercial per a la venda de la seva producció i la d'altres fabricants. La faceta de comerciants de teixits dels Rosal els va reportar grans beneficis en aquesta època de la primera industrialització. La necessitat de crear una gran indústria moderna va fer tornar els germans Ramon i Agustí a Berga on establiren la fàbrica del Riu, mentre, l'Antoni romania a Barcelona. D'aquesta manera es fundà la societat *Rosal Hermanos*.

Ramon Rosal Cortina (Berga 1812-1884) assumí la direcció de la societat fins a la seva mort. Ramon va ésser l'únic dels germans que va tenir fills: Antoni Rosal i Sala, (Mataró 1852-Bar-

celona, 1911) on va estudiar Dret, i Agustí (Mataró 1854-Barcelona 1909) enginyeria industrial, i que va succeir el seu pare en la direcció dels interessos familiars. Va haver-hi també dues filles: Antònia, que es va casar amb Francesc Vila Farriols, mestre d'obres, un fidel dels Rosal a l'Ajuntament de Berga, i Manuela que es va casar amb Carles de Subirà Iglesias, gran propietari de Cardona que donaria suport al *rosalisme* polític en la segona població amb més electors del Districte.

Acabada la carrera, l'Agustí Rosal es va traslladar a Berga, per dirigir les obres d'ampliació de la fàbrica que creixia dia rere dia. L'interès dels Rosal, però, no s'acaba en la indústria tèxtil: esdevindran grans compradors de terres de conreu, de pastura i de bosc. D'ací que derivin les seves activitats cap als negocis agrícoles (Graugés), i els forestals. Aquests darrers els portaran a instal·lar també una serradora i a construir la complicada carretera de Berga a Sant Llorenç de Morunys (1899). Aquesta obra que no varen poder acabar va suposar unes grans pèrdues pels Rosal, i probablement va ésser la causa que el projecte de Graugés no es realitzés completament.

L'aliança Rosal-clergat fou intensa i evident per a fer front al *temut problema social*, ja des d'abans que les seves indústries esdevinguessin colònies; un model de relacions socials i laborals inspirat en la doctrina social de l'Església establerta per Lleó XIII amb l'encíclica *Rerum Novarum* (maig, 1891). Amb motiu d'una peregrinació d'obriers a Roma (1894), aquest mateix Papa va beneir el reglament de la Colònia Rosal, que considerava modèlic, i a la família d'aquests industrials

(4). Aquest sistema d'*harmonia social* va ésser seguit per altres industrials a partir de les vagues del 1890, en què es voldrà resoldre la crisi social amb «*pan y hojas de catecismo*», segons proposen reiteradament. El juliol del 1909, amb els fets i els temors de la Setmana Tràgica i la posterior repressió, aquest model es va trencar. Ramon Rosal Cortina ja havia practicat una direcció de caire paternalista que segurament l'Agustí va continuar, combinant paternalisme i duresa si no se seguïen les seves normes.

Atesa la situació de crisi que es vivia a Berga i a la seva rodalia, en la dècada dels 80-90, els obrers d'aquest territori no tenien a l'abast cap alternativa laboral millor; només el quedava els Rosal. Tinguem en compte la lluita aferrissada i cruel dels industrials contra l'associacionisme obrer: el conflicte de cal Pons del 1883, on unes pobres noies varen ésser acomiadades, empresonades i sotmeses a un consell de guerra, perquè el Sr. Pons reclamava un càstig exemplar (no van ésser alliberades fins el 1885). Agustí Rosal, alcalde de Berga del 1883 al 1891, que no devia pas estar a favor de l'associacionisme, va fer els possibles perquè, a través del capità general i del seu diputat a Corts, Marín Carbonell, alliberessin aquelles noies. Els conflictes de cal Metre de Gironella del 1884-1885, amb detinguts, jutjats el 1891, i altres, van provocar el tancament de fàbriques per liquidar l'associacionisme, fins arribar a la gran vaga iniciada a Manresa el 1890. Totes les fàbriques del Llobregat, de Manresa a la Pobla de Lillet estaven aturades, excepte la *Rosal Hermanos*.

Dirigents de les *Tres Clases de Vapor* varen negar haver enviat cap piquet a cal Rosal (5).

Així doncs, pensem que el *model social* que es va adoptar i generalitzar a partir del 1891, en el cas dels Rosal, va donar cobertura ideològica i va garantir el suport del *cristianisme social*, al pragmatisme que els Rosal ja practicaven. Sobre el pragmatisme de l'Agustí Rosal no ens cansarem d'insistir-hi. Va ésser alcalde de Berga, per R.O. com corresponia a la capital del Districte electoral, el 1883. Cal reconèixer que va fer obres importants per a la ciutat. Però creiem que les motivacions que el portaren al càrrec varen ésser el domini del municipi pels seus reptes del moment: l'arribada del ferrocarril a la seva fàbrica, que, amb els medis de l'època, excloïa Berga d'aquesta comunicació; l'obtenció de l'estatut de colònia *sense problemes*, i les grans obres d'ampliació que ell mateix dirigia, també, *sense problemes*. Es va negar a col·laborar en l'obra del Canal Industrial, emblemàtica a Berga, pel seu cost desorbitat, i el temps li va donar la raó (6).

L'Agustí Rosal sembla que no era un home d'idees polítiques: a partir del 1881 va fer votar als carlins, a favor seu, un diputat liberal a Corts; sempre va presentar candidats, pràcticament sense rivals, fins el 1896 en què va fer presentar el seu germà Antoni com a independent. (Antoni Rosal va ésser diputat el 1899 i el 1903). Solament va deixar de presentar-ne per no dividir el seu electorat, el 1891, quan els carlins van presentar el seu Cap, Lluís M^o de Llauder, i el 1907, en què Solidaritat Catalana va presentar el

carlí Marià Bordas i Flaquer. El 1899 es va trobar amb un rival de pes, Lluís G. Pons Enrich (Pons serà diputat el 1901 i el 1905), que compartia interessos miners i ferroviaris amb l'industrial miner José E. de Olano, i amb el temut Ramon Pujol i Thomàs d'agent electoral. Totes aquestes *activitats* van fer que l'Agustí Rosal fos conegut pels seus adversaris, no menys cacics que ell, com el *Gran Cacic del Riu i de Graugés*, mentre l'Antoni Rosal era el *Petit Cacic*. Les cacicades d'aquesta època, són la pàgina més negra de la història dels Rosal.

La Colònia Agrícola de Graugés (Avià)

De l'explotació agrícola de Graugés no en tenim gaires notícies; la *Descripció de la Colònia Agrícola de Graugés*, manuscrita i redactada, sembla, per una filla d'Antoni Rosal l'any 1910, amb unes notes marginals del 1917, és un document d'una gran vàlua (7). També ho és un resum de l'estat de comptes de l'any 1895 i uns fulls ben curiosos del control de la producció d'ous. Les llacunes, per tant, lamentablement seran molt importants amb les dades amb què avui comptem; ens haurem de refiar d'unes cròniques de visitants de Graugés que descriuen la Colònia.

La colònia, segons la descripció familiar citada, es va fundar entre 1887 i 1889, amb la compra d'algunes propietats del costat d'altres que els Rosal ja tenien al terme d'Avià. La construcció i explotació de Graugés va ésser molt visitada. La primera impressió escrita per un visitant, la troben a *El Bergadán* l'any 1894 (8). L'article es titula *Elevación eléctrica*

de agua para el riego de campos. (*Recuerdos de un viaje por España* i es va publicar a Viena, concretament al periòdic "*Wiener Landwirtschaftliche Zeitung*", i el firma el Dr. Leo Anderlind.

El periòdic berguedà, que dirigia R.J. Penina, portaveu dels adversaris polítics del Rosal, el reproduceix a primera plana, perquè "*nuestra imparcialidad que tenemos demostrada en XIX años de existencia de "El Bergadán", nos obliga a esto, porque al honrar al autor de las instalaciones agrícolas que admiran tan ilustrados extranjeros, honra a Berga, a la Región catalanaya España entera*". Segons l'articulista viennès, li va recomanar la visita a Graugés el Sr. Ahles, representant de les fàbriques de maquinària i constructor de màquines de Barcelona. Van coincidir en la visita amb un espanyol i un anglès, i els van atendre els germans Rosal, el dia 21 d'abril de l'any 1893.

L'autor parla de les grans extensions de terres que es podrien regar a Àustria, Hongria i Alemanya, i posa com a exemple la finca de Graugés. En el moment de la visita la finca tenia 400 ha i es preveia que n'arribés a tenir 800; s'havien construït 8 Km de carreteres i n'hi havia més de projectades; dels edificis projectats per a l'explotació de la finca solament estaven acabats els pisos dels treballadors que formaven una fila de cases de dues plantes, on hi vivien 49 famílies que treballaven a l'explotació. Cadascuna de les famílies tenia el pis gratuït i disposava d'una horta d'un octau d'hectàrea, a més d'una extensió de 2,5 a 3 hectàrees que havien de conrear obligatòriament, la collita de les quals s'havia de partir a mitges amb l'amo. Els membres de la família que no treballaven a l'explotació agrícola podien fer-ho a la fàbrica tèxtil. Restava exclosa la cria de bestiar.

Els edificis en construcció voltaven un pati rectangular i, segons l'autor, eren d'un solpis, tret dels de cada un dels quatre angles, on hi havia un pis destinat al personal; al mig del pati s'hi construïren els magatzems per a farratges i l'explotació lletera. Tots els edificis es comunicaven mitjançant una via fèrria. Un dels reptes tradicionals per a l'agricultu-

Zona dels galliners i torre de l'amo al fons a principis del segle XX. (ARXIU ARB)

ra del Berguedà era l'obtenció de fems per adobar els camps. A Graugés, els fems dels estables anaven en un gran dipòsit subterrani situat sota dels mateixos estables proveït d'un pou per a recollir la part líquida a fi d'evitar la pèrdua d'amoniàc i la dessecació. Els estables, com dèiem suara, s'estaven construint l'any 1893, però en un que ja estava enllestit hi havia establats un parell de cavalls de ròssec, sis mules, vint bous i seixanta porcs creuats de raça anglesa i francesa.

El visitant vienès explica també la rotació de conreus: primer any, blat o civada i després mongetes blanques (nanes) o fajol per alimentar els porcs i les gallines; segon any, patates, faves i després blat de moro. Però per a obtenir les dues collites era indispensable poder regar els camps, i ací és on se centra l'interès d'Anderlind, que escriu: "per manca d'un corrent constant d'aigua s'havia de recollir l'aigua de la pluja i de la fusió de la neu. Es va fer en un punt de la finca bastant baix. Es va interceptar una fondalada amb un mur de 7 m d'espessor a la part de dalt i 25 m d'alçada: el gran estany té 24 m de profunditat des del nivell de l'aigua i 1,5

hectàrees de superfície i la seva capacitat és de 1,5 milions de m³ d'aigua".

En el moment de la visita, el mur gairebé estava acabat del tot; el mur permetia comunicar les dues bandes de la finca i s'hi havia de plantar arbres; la cara del mur en contacte amb l'aigua era tractada amb silicat d'alumini per a fer-la més resistent i, una vegada ple l'estany d'aigua, s'hi volia assajar la cria de peixos. Per tal d'encabir-hi la major quantitat d'aigua, l'estany es construïu en un lloc baix, la qual cosa impossibilitava regar directament la part alta de la finca. Precisament per aquest motiu es construïren altres basses-dipòsit als punts més elevats des d'on es podien regar tots els camps dels seus voltants. L'elevació de l'aigua es feia elèctricament i aquest és l'exemple que, com a model, Anderlind proposa als seus compatriotes.

Escriu l'autor que els Rosal transmetien la força hidràulica sobrant de la fabrica de filats i teixits, que era d'uns 50 cavalls de vapor, a tres instal·lacions de bombes immediates al dipòsit col·lector d'aigua mitjançant cables elèctrics; de les tres instal·lacions de bombes, la primera

Panoràmica aèria de la colònia agrícola i ramadera de Graugés. L'estany gran al centre; a la dreta, a baix una de les masoveries, i a l'esquerra els edificis principals de la colònia.

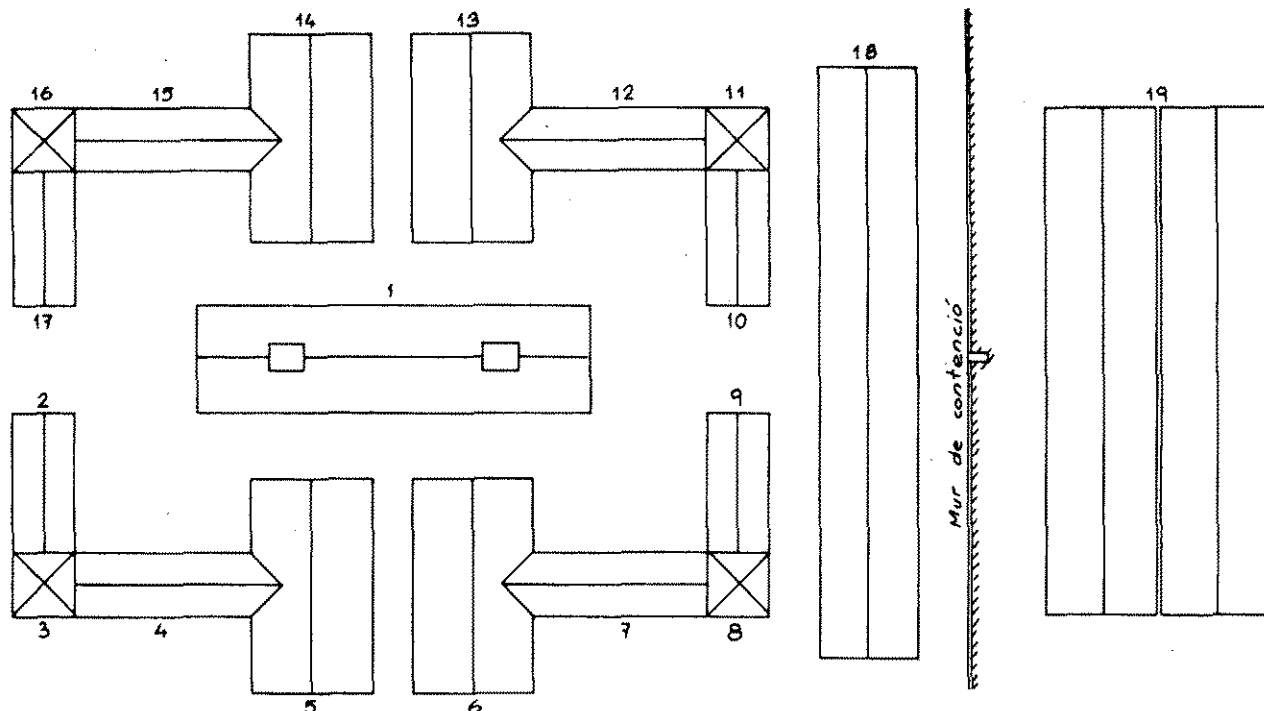
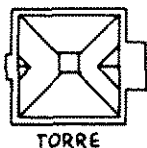
(FOTO R. VILADÉS / ARXIU ARB)

dista 1,5 km i la segona i la tercera, 3 km. Una quarta instal·lació era en construcció en el moment de la vista. La primera instal·lació elevava 400 l d'aigua per minut a una alçada de 30 m; la segona 600 l a 55 m, i la tercera 600 l a 28 m. L'aigua anava als dipòsits esmentats -els llacs petits- des dels quals, per evitar filtracions, era conduïda als camps amb tubs de ferro, estesos ja en una longitud d'1,5 quilòmetres.

També funcionaven elèctricament una màquina de batre, una de xafar palla de la casa *Ruston-Proctor*, i les màquines de preparar farratges. Diu l'autor que més endavant s'emprarà l'electricitat per fer anar l'explotació lletera i la il·luminació pública. Les instal·lacions elèctriques les havia fet una casa de París i les bombes eren angleses. Anderlind, que escriu per animar els del seu país, diu: "els establiments que s'ocupen

d'electricitat i les fabricues de màquines d'Alemanya, d'Àustria i Hongria, probablement podrien fer, amb menor cost, instal·lacions semblants". A l'article del Dr. Leo Anderlind poden haver-hi errors del mateix Anderlind o del traductor, però hi trobem les primeres notícies extenses de Graugés, les quals vol donar a conèixer als seus compatriotes perquè es facin una idea de les possibilitats de l'electricitat per convertir en regadiu grans extensions de secà.

Les notícies comencen el dia 21 de juny de l'any 1897, quan van visitar la fàbrica del riu i de Graugés el capità general Eulogio Despujol, comte de Caspe, el seu ajudant Aquilino Soler, Ildefons Casanovas, vice-president de l'IACSI, Josep Bonet, gerent de la companyia del ferrocarril Manresa-Berga, i els senyors Ròmul Bosch, baró de la Puebla, Vives, Vergés, Pibace, Deaz, Tremor, Lleó i Raventós (9). Aquesta visita és explicada a la revista de l'IACSI, en el número de juny, a primera plana, i amb el títol de "Sección Doctrinal: Granja de Graugés (sic); L'autor firma l'article amb les inicials M.L.L. (que podria ésser el citat Lleó) on hi ha una llarga

explicació de la vida social a la colònia Rosal (Graugés-Fàbrica del Riu) en la qual no entrarem per raons d'espai. Manuel Raventós (10), que firma com a "agricultor i propietari", era l'amo de la finca Codorniu; també publica la seva crònica de la visita amb algunes diferències que ens fan pensar que possiblement la va repetir. El comte de Montornés, és l'autor de dues de les fotografies que il·lustren el treball de Raventós.

L'estany

La finca era, segons Raventós, d'unes 400 ha de *tierra montuosa*, de les quals se'n regaven unes 200 amb l'aigua d'una font que, per si sola, només n'hauria regat 20. La multiplicació del regadiu s'havia de fer, segons Raventós, que escriu el mes de setembre, per mitjà de 10 o 12 basses que prenen l'aigua d'un llac principal; però M.LL., que escriu el juny, parla de 7 basses, cosa que ens fa pensar que es tracta de més d'una visita per part de Raventós, com ja insinuàvem.

Les dades del llac són molt similars; una extensió d'unes 6 hectàrees amb una profunditat de 2 a 18 m i una cabuda d'uns 600.000 m³ d'aigua; el terraplè de tancament era de 23 m d'alçada i 10 m d'ample a la part superior i

plantat d'arbres a l'exterior. Raventós escriu: "*La construcción de tan colosal terraplén, no resultó tan cara como a primera vista parece, si se tiene en cuenta que se ha formado con tierras bajadas de un punto más alto con vagonetas y raíles Decauville, ya que al sacar estas mismas tierras se deja un hueco que se aprovecha también para hacer una balsa superior*". Des del llac principal, dues bombes mogudes per una dinamo de 35 cavalls de vapor treien 60 l d'aigua per segon cadascuna; aquesta aigua era conduïda per una canonada de 2 km per mitjà de tubs de ferro LAVRIL de 10, 12, 15 i 5 cm a les basses més altes, des d'on es regaven les seves rodalies. A més dels tubs hi havia oberts uns 16 quilòmetres de sèquies. Les bombes i els tubs estaven calculats per elevar l'aigua a una alçada de 80 m des de la bassa, on entrava pel fons, ja que d'aquesta manera els mateixos tubs emprats per conduir-la-hi servien per bombar-la.

La farinera del Molí del Castell (Avià)

La força elèctrica que es rebia a Graugés venia de la fàbrica de vora el Llobregat. D'un saltant de 400 cavalls de vapor se'n cedien un a la nit i *menys durant el dia*, segons Raventós; es transmetia

PLÀNOL DE LA COLÒNIA AGRÍCOLA.

Reproduïm el plànol de la finca que aporta en Raventós. Del núm. 8 al 15, ambdós inclosos, no estaven construïts; la distribució de la resta, segons aquest autor, era la que segueix:

El núm. 1 era un edifici de 2 pisos on hi havia l'administració, la dinamo, les màquines de trinxar el menjar del bestiar, el magatzem de gra, assecadors de blat de moro, bombes i calderes de vapor per coure el menjar. Als núm. 2 i 3 hi havia 30 mules que es renovaven constantment; es compraven de dos anys, als tres es posaven a treballar i als 6-7 anys es venien. Al soterrani hi havia el femer, amb tres compartiments, per a controlar la fermentació dels fems i emprar-los en el seu moment òptim. Als edificis núm. 4, 5, 6 i 7 hi havia les corts dels porcs, amb 7 mascles, 80 truges i els garrins. Com a exemple de la capacitat dels locals, Raventós facilita les mides del local núm. 5: 33 m de llarg, 19 d'ample i 7 d'alçada al centre. Als locals núm. 16 i 17 hi havia les dependències del personal, menjar pel bestiar, l'escola i el pis provisional del capellà. El núm. 18 era un magatzem de farratge al pis superior i la planta baixa era destinada a corral de xais d'engreix. Els edificis es comunicaven entre ells mitjançant un ferrocarril *Decauville*.

"por un grueso cable y con poca tensión a la finca que dista 1.150 metros de la fábrica". En arribar a Graugés el cable es dividia en dos: un de 2.100 m anava al Molí del Castell i un de 1.100 m a la dinamo que movia les bombes, "de suerte que este dinamo toma la fuerza venida de 2.650 metros, así como las dos dinamos del molino, de fuerza total de 45 caballos, la toman con 3.650 metros de cable".

Al Molí del Castell, els Rosal hi tenien la farinera, "*al altura de les més modernes*", amb màquines de

cilindres per obtenir farines de primera qualitat. En parlar d'aquest molí, M.LL. escriu a la revista de l'IACSI: "*pero situado en un país de agricultura parcelaria, en que tales perfeccionamientos son una novedad, han conservado y tiene en disposición de funcionar aparatos de muelas de la FERTÉ, para satisfacer, con la necesidad, los deseos de los que, llevando al molino cantidades no muy grandes de trigo, no se satisfacen si no ven la harina que procede inmediatamente del mismo*". Segons Raventós, "*en instalación se-*

parada hay muelas de la FERTÉ para la molienda de yeso y cemento”.

Raventós parla també de la producció de fusta de Graugés que, en un termini de 10 a 15 anys s’augura important; a més dels boscos naturals de la zona s’havien plantat 15.000 arbres, se’n plantaven 8.000 més cada any i s’ampliava el planter; aquesta ampliació permetia plantar-ne 16.000 cada any. La rotació dels conreus també s’havia modificat des de la visita del Dr. Anderlind; ara era a tres anys. El primer any, amb una demanda de mil quintars de fems per hectàrea, es plantaven patates o blat de moro; després, simultàniament, blat de moro i mongetes; el segon any blat i trepadella, i el tercer se’n destinava la meitat a trepadella o pastura i altres farratges; Després de la sega, el juny, s’hi plantava blat de moro, cols pel bestiar, etc.

El conreu anava orientat per tal que la terra de parceria quedés per pastura de les ovelles a la tardor i l’hivern. A la finca, en aquestes estacions, hi havia unes 5.000 ovelles que es repartien en els corrals de les masoveries; a l’estiu els ramats anaven a les pastures de Segremorta (Cerdanya), també propietat dels Rosal. A més d’aquestes masoveries disseminades per la finca, a la colònia hi havia tres carrers, en dos dels quals hi vivien 12 famílies, i 10 més en el tercer. Les parts de la finca es comunicaven entre elles per 12 km de carreteres.

És especialment curiosa la cria de les gallines. Es parla d’una vintena de galliners amb 50 gallines cada un, dividits en carrers: al centre hi havia una horta de 500 m² que es dividia alternativament per al cultiu i pati del galliner; l’al-

Al costat de l’antic molí del Castell, l’Agustí Rosal hi va construir una moderna farinera; amb tot el molí continuava funcionant per a la mòlta dels cereals dels pagesos de l’entorn. Fotografia de l’any 1922.

(J. OBIOLS / ARXIU ARB)

ternança consistia a desplaçar el galliner per deixar la futura horta adobada. El conjunt era tancat per una tela metàl·lica de 2 m. A les voreres de la finca s’hi plantaven gira-sols, dels quals es recollia la grana.

La *Descripció de la Colonia Agrícola de Graugés*, de 1910 i les notes al marge de 1917, és la darretera font coneguda i consultada. L’extensió de la finca era de 425 hectàrees de les quals 232 eren de cereals, llegums i patates; 17 h de prats i alfals; 8 h d’horta, i les restants de bosc, basses i edificis. Tres quartes parts de la finca eren de regadiu. El nombre de basses de l’any 1910 és i il·legible en el document original i l’any 1917 es fixa en 14 o 15. L’extensió del llac principal es fixa en 75.000 m² i la seva capacitat en 500.000 m³ d’aigua. Es concreta que les dues

bombes extreuen 120 l per minut i són de la marca *Howens*.

La *Descripció* de 1910 parla de tres hectàrees de plantació d’olivera, d’uns onze anys; a manera d’assaig, i una correcció de 1917 diu que s’han hagut de suprimir per manca de rendibilitat a causa del clima. Els edificis ocupaven una àrea quadrangular de 36.000 m². Es parla de 50 o 60 truges, 5 mascles i una producció de 500 garrins. Per ajudar al conreu de la finca es comptava amb 17 mules, 4 eugues, 3 parelles de bous i 5 o 6 parelles de vaques per reforç. El ramat d’ovelles es de 1.200 caps i “gozan de gran fama en toda la región por ser una de las mejores clases que existen en Cataluña”. Com a curiositat direm que la relació de l’any 1910 comptabilitza 85 rusc “layyens” distribuïts en 5 grups i disseminats per la finca “para aprovechamiento de la flora melífera”.

El baix cost de la producció de Graugés i de la farinera del Molí del Castell, sota el règim de colònia, va generar l’oposició dels agricultors de la zona, que va resultar inútil. Josep Blanxart Grau que va ésser qui va iniciar les in-

novacions agrícoles al Berguedà a la seva propietat de la Riereta (Avià), també molt visitada pels de l’IACSI, es va arruïnar i l’exploració d’aquella finca pionera, també va passar als Rosal. Lamentablement, avui, tot plegat ja és història gairebé oblidada.

NOTES

- (1) Aquest treball és a la vegada un resum i una ampliació del publicat en el llibre *La vida als estanyes de Graugés*. Àmbit de Recerques del Berguedà l’any 1988, sota el titular *Notícia històrica de l’agricultura del Berguedà i de la Colònia de Graugés*, a mode d’introducció.
- (2) NOGUERA i CANAL, Josep. *Caciquisme i sistema liberal. Berga 1881*. Barcelona. Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002
- (3) MOREU i REY, Enric. *Una dinastia industrial: els Rosal de Berga*, dins Homenatge a J. Vicens i Vives, Universitat de Barcelona, 1967
- (4) FIGUEROLA, Jordi. *El bisbe Morgades i la formació de l’església catalana contemporània*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1994.
- (5) EL BERGADÁN, periòdic, núm. 718, 2-VIII-1890.
- (6) NOGUERA i CANAL, Josep. *Berga en temps del Canal Industrial (1885-1900)*. Àmbit de Recerques del Berguedà, Berga, 1989.
- (7) Ens ha permès consultar aquest document l’actual copropietari de Graugés, Sr. Àlvar Rosal. L’arxiu de Graugés es va cremar durant la guerra civil del 1936-39, en ocupar la torre per hostatjar refugiats.
- (8) EL BERGADÁN, periòdic, núm. 897, 7-VII-1894
- (9) LA VERDAD, Periòdic rosalista núm. 63, 26-VI-1897.
- (10) RAVENTÓS, Manuel. *Resumen de agricultura. Visita a la Colonia Rosal*. Revista del IACSI, núm. 105, setembre 1897.

Josep Noguera i Canal

Carrer Major - Berga

Ampliem el nostre servei

L'IGI

FOTO

Àrea Comercial del Canal - Berga